

**СУДДІ НА АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОСАДАХ В УКРАЇНІ:
ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ**

У статті визначені сучасні проблеми суддів на адміністративний посадах в Україні. Запропоновано авторське поняття «адміністративна посада судді». Визначено, що судді на адміністративних посадах згідно Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не можуть бути делегатами на з'їзд суддів України, кандидувати на посаду члена Вищої ради правосуддя, що є дискримінаційним положенням. Встановлено, що реальний адміністративно-механізм та можливість щодо забезпечення нормальної організації роботи суду як державної установи на законодавчому рівні в очільників судів потребує удосконалення.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративні суди, захист прав і свобод, зразкова модель, мислення суддів, парадигма, правова держава, принцип верховенства права, суб'єкти владних повноважень, теорія адміністративного судочинства.

В статье определены современные проблемы судей на административные должности в Украине. Предложено авторское понятие «административная должность судьи». Определено, что судьи на административных должностях согласно Закону Украины «О судоустройстве и статусе судей» не могут быть делегатами на съезд судей Украины, кандидатом на должность члена Высшего совета правосудия, является дискриминационным положением. Установлено, что реальный механизм и возможность по обеспечению нормальной организации работы суда как государственного учреждения на законодательном уровне в главы суда требует усовершенствования.

Ключевые слова: административное судопроизводство, административные суды, административный процесс, защита прав и свобод, мышления судей, образцовая модель, парадигма, правовое государство, принцип верховенства права, субъекты властных полномочий, теория административного судопроизводства.

The article identifies current problems of judges in administrative positions in Ukraine. The author's concept "administrative position of a judge" is offered. It is determined that judges in administrative positions according to the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" cannot be delegates to the Congress of Judges of Ukraine, run for a position of a member of the High Council of Justice, which is a discriminatory provision. It is established that the head of the court has almost no real mechanism and opportunity to ensure the normal organization of the work of the court as a state institution at the legislative level.

Key words: administrative courts, administrative justice, administrative process, constitutional state, model, paradigm, protection of rights and freedoms, subjects of authority, rule of law, theory of administrative justice, thinking of judges.

Актуальність теми. У суді крім відносин, які виникають під час процесуального розгляду справи по суті, існують й адміністративно-правові відносини – внутрішні, до яких можна віднести управлінську і кадрову політику, проблеми внутрішньої організаційної структури тощо.

Всі ці питання пов'язані з організацією ефективної роботи суду, тобто зі здійсненням управлінських дій, та мають таке ж важливе значення для забезпечення здійснення справедливого та об'єктивного правосуддя, забезпечення незалежності суддів при розгляді судових спорів, як і законодавчі норми, що визначають основні принципи і процедуру судочинства. З цього випливає необхідність аналізу діяльності суду на рівні його складових частин, а саме з виокремленням такого елемента, який забезпечує функціонування суду. Тобто у цьому випадку йдеться про відносини працівників судової системи, функціональне призначення яких полягає у виконанні адміністративних повноважень, а отже, таких, що займають адміністративні посади [1, с. 251].

Тобто, проблеми суддів на адміністративних посадах в Україні є досить актуальними в науковій площині, оскільки внутрішні судові правовідносини прямо впливають на ефективність здійснення суддів адміністративних судів своєї професійної діяльності.

Зв'язок теми із сучасними дослідженнями. До наукової проблеми суддів на адміністративних посадах в Україні звертали свою увагу чисельні вітчизняні вчені-адміністративісти, серед них: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бачеріков, О. Бачун, В. Бевзенко, В. Галунько, Л. Глушенко, О. Дубенко, А. Іванишук, В. Кравчук, О. Кузьменко, О. Міщенко, С. Потапенко, А. Руденко, Я. Рябченко, М. Сорока, С. Стеценко, О. Умнова, Е. Швед, Н. Шевцова, О. Яцун та ін. Проте, проблеми суддів на адміністративних посадах в Україні вимагають нових наукових поглядів, враховуючи зміни до сучасного процесуального законодавства.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі філософії права, теорії адміністративного права і процесу, норм вітчизняного законодавства виявити, проблеми суддів на адміністративних посадах та сформулювати напрямки їх вирішення.

Викладення основних положень. Будь яка юридична особа, має мати свого керівника. Не є виключенням із цього правила й публічні юридичні особи. Однак навіть серед системи державних юридичних осіб є такі, які за глибиною і важливістю вирішення публічних викликів займають особливе місце у правовій системі держави. До таких юридичних осіб наприклад відноситься Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України. Одночасно у судовій гілці влади України специфічними юридичними особами є суди, які очолюються суддями на адміністративних посадах. Тим самим, навіть в самій назві у керівників суду закладене протиріччя. Адже судді на адміністративних посадах мають усі елементи правового статусу суддів, одночасно вони наділені компетенцією, яка на перший погляд, є не притаманна вершителям правосуддя. Проаналізуємо цей виклик.

Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII адміністративними посадами в суді є посади голови суду та заступника (заступників) голови суду [4]. Відносно наукового поняття адміністративної посади у судовій системі України, О. Дудченко трактує як визначений законом та штатним розкладом структурний елемент суду (як державного органу), якому відповідає юридично встановлений комплекс прав та обов'язків (повноважень) щодо організаційного керівництва в суді з метою забезпечення здійснення ефективного правосуддя [1, с. 251-258]. В свою чергу, О. Ульяновська вважає, що адміністративна посада судді – це визначена структурою і штатним розписом одиниця судового органу, на яку відповідно до законодавства покладено коло управлінських повноважень організаційно-розпорядчого та консультативно-дорадчого спрямування, за що особа, призначена на цю посаду, отримує винагороду за свою працю [5, с. 161].

Вчений Д. Шпенюв поняття адміністративної посади судді сформулював як визначену законодавством України про судоустрій і статус суддів, структурою і штатним розписом відповідного суду первинну структурну одиницю, на яку органами суддівського самоврядування може бути призначений виключно суддя цього суду на строк та в порядку, визначеному законами України, на яку покладається реалізація спеціальних організаційних, представницьких, контрольних, забезпечувальних та інших адміністративних функцій без звільнення від обов'язку щодо здійснення правосуддя [6, с. 64-69]. При цьому, вчений виділив такі характерні ознаки адміністративної посади, яку займають судді в судах усіх рівнів та спеціалізації: кількість адміністративних посад в кожному конкретному суді визначається законами «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Конституційний суд України»; можуть займати виключно діючі судді того суду, в якому відкрита вакантна адміністративна посада; встановлений граничний термін перебування на посаді, обмежений можливістю призначатися на цю посаду не більше, ніж два терміни підряд, крім адміністративних посад в Конституційному Суді, де призначення можливе лише на один трирічний термін; призначення судді на адміністративну посаду здійснюється в порядку реалізації суддівського самоврядування – шляхом проведення голосування на Зборах суддів того

суду, в якому відкрита вакантна адміністративна посада; поєднання суддею, який обіймає адміністративну посаду, адміністративних функцій і функцій щодо здійснення правосуддя; особливий зміст адміністративних функцій судді на адміністративній посаді, до яких належить реалізація організаційних, представницьких, контрольних, забезпечувальних та інших повноважень; встановлений особливий порядок дострокового звільнення з адміністративної посади [6, с. 64-69].

Отже, суддя на адміністративній посаді – це кадрова управлінська одиниця суду, як державної установи, що заміщається виключно одним із суддею, що працює у штаті цього суду. До його компетенції відносяться адміністративно-організаційні, методичні, інформаційні та деякі інші повноваження з метою забезпечення ефективного внутрішнього функціонування суду.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники обираються на посади зборами суддів відповідного суду з числа суддів цього суду. Голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники обираються на посади зборами суддів шляхом таємного голосування більшістю від кількості суддів відповідного суду строком на три роки, але не більш як на строк повноважень судді, у порядку, визначеному законом. Голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники можуть бути достроково звільнені з посади за ініціативою не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного суду шляхом таємного голосування не менш як двома третинами суддів цього суду [4].

У регулюванні правового статусу суддів, що займають адміністративні посади, накопичено низку викликів. Серед них, питання щодо закінчення строків повноваження суддів на адміністративних посадах та звільнення їх з зазначених посад. На слушну думку О. Дудченко, суддя, який займає адміністративну посаду в суді та належним чином виконує свої обов'язки, що підтверджується ефективною роботою суду, є цінною службовою особою судової влади. Відсторонення його від виконання своїх адміністративних повноважень повинно бути обґрунтованим, а процедура звільнення та підстави, з яких можна звільнити суддю з адміністративної посади, повинні бути закріплені на законодавчому рівні [2, с. 275-282].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII підставою для звільнення судді з адміністративної посади є його заява або триваюче незадовільне виконання обов'язків голови суду, заступника голови суду відповідно, систематичне або грубе одноразове порушення закону при їх виконанні. Суддя, якого достроково звільнено з адміністративної посади в суді (крім звільнення з адміністративної посади за його заявою), не може бути обраний на будь-яку адміністративну посаду в судах протягом двох років з дня такого дострокового звільнення. Звільнення з посади судді, припинення його повноважень як судді, а також закінчення строку, на який суддю обрано на адміністративну посаду в суді, припиняє його повноваження на адміністративній посаді [4].

Суддя, обраний на адміністративну посаду, не може обіймати одну адміністративну посаду відповідного суду більш як два строки поспіль, якщо інше не передбачено законом. У суді, кількість суддів у якому перевищує десять суддів, може бути обраний один заступник голови суду, а в суді, кількість суддів у якому перевищує тридцять суддів, - не більше двох заступників голови суду. Обрання судді на адміністративну посаду без додержання вимог закону не допускається. Перебування судді на адміністративній посаді в суді не звільняє його від здійснення повноважень судді відповідного суду [4].

Варто також вказати, що у відповідності до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, делегатом на спільні збори суддів місцевих загальних судів не може бути обраний суддя, який займає адміністративну посаду в суді (стаття 128). Делегатами на з'їзд суддів України не можуть бути обрані судді, які займають адміністративні посади в судах, судді, які є членами Вищої ради правосуддя або Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (стаття 131). Не можуть бути обраними до Ради суддів України судді, які обіймають адміністративні посади в судах або є членами Вищої ради правосуддя чи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. У разі обрання члена Ради суддів України на адміністративну посаду в суді його повноваження у Раді суддів України припиняються (стаття 133).

Тобто, судді на адміністративних посадах згідно Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не можуть бути делегатами на з'їзд суддів України, кандидувати на посаду члена Вищої ради правосуддя, що є дискримінаційним положенням. Це також є і не логічним, бо саме колектив (збори суддів) за чинним законодавством обирає голову суду, який з їх точки зору найбільш

гідний такого представництва. Водночас, таку людину законодавством позбавлено можливості участі в органах суддівського самоврядування та врядування, кандидувати на посаду члена органів суддівського врядування.

При цьому, у разі незгоди тих чи інших осіб з рішенням суду, негатив часто на собі концентрує саме голова суду, а не суддя, що розглядав справу. Справедливо ставлячи вимоги до голів судів про покращення роботи суду, реальний механізм і можливість щодо забезпечення нормальної організації такої роботи на законодавчому рівні у очільника суду – майже відсутній.

На наш погляд, вихід із цієї ситуації може бути двоякий. І він не одноразово висвітлювався в юридичній літературі. Перший, це посилення управлінської компетенції суддів на адміністративних посадах, щоб у них були вагомі адміністративно-правові важелі щодо внутрішньо-організаційного впливу очолюваному ним суді. Зрозуміло що без можливості у будь який спосіб впливати на здійснення судочинства незалежними суддями. Другий, це коли на адміністративну посаду суддів обертаються найбільш авторитетні судді, яким надаються виключно представницькі повноваження представляти колектив суду у зовнішніх відносинах, відстоювати права і незалежність суду, а також недоторканість й законні інтереси суддів. Що стосується вирішення внутрішньо-організаційних викликів, особливо тих які приводять до конфліктів між суддями по вирішувати він їх має не силою владної компетенції, а переконанням й високим своїм авторитетом. Зрозуміло, що у другому випадку судді на адміністративних посадах ніякої юридичної відповідальності за «ефективність» діяльності суду нести не можуть. Проте, морально-психологічна відповідальність як самих авторитетних суддівського корпусу суду за ними залишається. На наш, погляд, другий підхід є більш природним і він в цілому прописаний у діючому законодавстві. Однак діюче спеціальне суддівське законодавство є не послідовним надавши шляхом виборів представляти інтереси суддів (суду) в межах суду воно практично позбавило судді на адміністративних посадах це здійснювати на рівні органів суддівського самоврядування. Що є не тільки не логічним, однак і таким, наносить шкоду гарантіям незалежності судової влади. Адже, найбільш авторитетні та ініціативні судді, яких як правило й обирають на адміністративні посади вже не мають навіть теоретичної можливості захищати судову владу від «нападів» з боку виконавчої та законодавчої влади та окремих впливових приватних осіб на центральному рівні. Що є, на наш погляд, не припустимим.

Висновок. Отже, юридична природа суддів на адміністративних посадах полягає в тому, що вони є представницьким обличчям суду, як державної установи. Заміщається виключно одним із суддею, що працює у штаті цього суду. До його компетенції відноситься представницькі, адміністративно-організаційні, методичні, інформаційні та деякі інші повноваження з метою забезпечення ефективного внутрішнього функціонування суду, гарантування незалежності суду та недоторканості суддів.

Список використаних джерел:

1. Дудченко О. Ю. Адміністративні посади у судовій системі України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 25. С. 251-258.
2. Дудченко О. Ю. Питання щодо звільнення суддів з адміністративних посад. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 275-282.
3. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31.
5. Ульяновська О.В. Щодо визначення процедури призначення суддів на адміністративні посади. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. № 6. Том. 2. С. 160-163.
6. Шпенюв Д. Ю. Сучасні проблеми призначення суддів Верховного Суду України на адміністративні посади. *Європейські перспективи*. 2014. № 9. С. 64-69.